

IRODALOM.

Új magyar folyóiratok.

I.

Minerva. Szerkeszti Horváth János és Thienemann Tivadar. I. évfolyam. 1—3. szám. 1922 január—március. Budapest, Eggenberger-könyvkereskedés (Rényi Károly).¹

Egy új folyóirat első füzete fekszik előttünk. Nagy lelki öröm olvasni ezt a füzetet, nemcsak azért, mert minden új tudományos folyóirat szegény lesújtott hazánk kultúrájának gyarapodását jelenti, hanem értékes tartalmánál fogva, mely a magyar tudomány új renaissance-ének hajnalát hirdeti.

Lelkes fiatal tudósok *Minerva* címen társaságot alakítottak, melynek célja a magyar szellemi élet történetét művelni. Ennek az új társaságnak a folyóirata a *Minerva*, melynek ez az első füzete így egyúttal szemléltető bemutatása annak az iránynak, melyet a társaság munkásságában követni akar. Nagyon rokonszenves az is, hogy nem hangzatos programmal indul meg a folyóirat, hanem komoly tanulmányok mutatják be az olvasónak szellemét, irányát, módszerét.

Az első tanulmányt az egyik szerkesztő, *Thienemann Tivadar* írta *A pozitívizmus és a magyar történettudományok* címen. Ez a cikk adja meg azokat az irányelveket, melyeket e folyóirat s úgy vélem, maga a *Minerva-Társaság* is követni akar a magyar szellemi élet történetének művelésében. A cikk e tudományos munka filozófiai előfeltételeit állapítja meg s nagy éleslátással kutatja azokat a gyökérszalakat, melyekből újabb tudományos irodalmunk kialakult, s eljutott ahhoz a világnézethez, mely újabb tudományos irodalmunknak majdnem minden területén uralkodóvá lett. Ennek a világnézetnek, a pozitívizmusnak térfoglalását *Pauler Gyula*: *A pozitívizmus hatásáról a történeti társra* c. akadémiai székefoglaló értékezésétől számítja Thienemann. Addig a magyar szellemi élet a német idealizmus légkörében mozgott. A változás ötven évvel ezelőtt, a múlt század 70-es éveiben állott be. Összefügg ez a német birodalom megteremtésével s a német tudományos élet rohamos föllendülésével az 1871. évi háború után. A mi szellemi életünk újabb virágzása a kiegyezés utáni években indul meg, s ifjaink, kik Németország egyetemre mentek, onnan a német szellemtől egyébként idegen realizmus és akkor Darwin hatása alatt virágzó materializmus gondolatát hozták magukkal, melyeket a mi liberális fölvilágosodást kereső intelligenciánk szívesen fogadott. Nálunk ekkor indulnak meg azok a folyóiratok, melyekben a magyar történelmi irodalomnak múlt századvégi nagy föllendülése tükröződik: a Magyar Nyelvőr, Budapesti Szemle, Egyetemes Philologiai Közlöny, Figyelő. Ezek mind a pozitívista világnézet hatása alatt állanak, s fogékonyakká teszik a lelkeket a realizmus iránt, szemben, a hagyományos idealizmussal.

¹ Előfizetés egy évre 200 K. A *Minerva-Társaságra* és a folyóíratra vonatkozó minden közlemény Dr. Thienemann Tivadar egyetemi tanár címére küldendő (Budapest, I., Tigris-u. 5.).

Thienemann kimutatja e szellem hatását a tudományos munkálkodásra, mely az «adatok» gyűjtésében és megbecsülésében mutatkozik, az irodalomtörténet terén a *tárgytörténeti érdeklődésben*, az összehasonlító irodalomtörténeti nyomozásokban, a nyelvészeti kutatásokban, az esztétikának a természettudományi módszerekkel való művelésében s általában az objektív elem uralmában s a szubjektívnek háttérbe szorításában s abban a törekvésben, hogy a természettörvényeket a szellemi életre is kiterjesszék.

Mi hozzáfűzhetjük, hogy egészen hasonló jelenségeket tapasztalhatunk a pedagógia terén is. Itt is 1872-ben indul meg a föllendülés, az új középiskolai tanterv körüli vitákkal, s 1872-ben indul meg a *Magyar Tanügy*, melyet éveken át *Heinrich Gusztáv* és *Kármán Mór* szerkesztenek. Kármán Herbert hive, kinek felfogására a nyelvről *Thienemann* is hivatkozik, mint olyanra, melynek hatása alatt fejlődik a pozitivistá *Hermann Paul*. Kármán a maga tantervében is a tárgyi részt hangsúlyozza, s egészen beleilleszkedik e korszak szellemébe. «Magam is általánosságban korunk gyermekének: azaz a pedagógia e realizitikus irányra hívének vallom magam» — írja a *Magyar Tanügy* 1881. évfolyamában. (L. Pæd. dolgozatai. II. k. 289. l.)

A pozitívizmust ismerteti a *Magyar Philosophiai Szemle* is, itt jelenik meg a nyolevanes években a pozitívizmus nevelési rendszerének részletes ismertetése *Buday Józseftől*.

Ezeket az adatokat csak azért teszem hozzá, mert kiegészítik azt a képét, melyet Thienemann e korszak szellemi életéről ad, s megerősítik az ő megállapításait.

A Minerva ezzel az iránnyal szemben a másik úton, az *idealizmus* irányában akar haladni, nem új utat keres, hanem folytatni akarja az abbanahagyott kezdeményezéseket, s ily módon közelebb hozni a történettudományoknak egymástól mindinkább elidegenülő ágait.

A folyóirat második, legnagyobb és legjelentősebb értekezése *Kornis Gyula* tanulmánya *Pauler Ákos* filozófiájáról ezen a címen: *Új magyar filozófiai rendszer*. Már maga ez a cím is jelzi Kornis értékelését. Igen, van egy magyar filozófusunk, ki íme, új rendszert alkot! Eddig csak egy volt, aki igazi rendszert tudott alkotni: Böhm Károly. Az ezt megelőző kísérlet a magyar filozófia történetében egy «egyezményes filozófiai» rendszer megalkotására — Kornis szavai szerint — «naiv és dagályos kalobotizmus, szétfolyó életfilozófia, mely minden, csak nem rendszer». Böhm Károly rendszerét azonban, melyet egy hosszú élet munkájával szövögetett, önálló, zárt filozófiai rendszernek tekint. A rendszer, mely már a múlté, a német idealizmusból sarjadzott, s alap gondolata, hogy a világ az «Én»-nek öntudatlan produktuma, így szubjektív idealizmus.

Ezzel szemben *Pauler Ákos* rendszere teljesen eredeti, minden irányban harmonikusan kiépített zárt egység, s *Pauler* filozófiai munkásságának legszebb, legértékesebb, legérettebb gyümölcse.

Kornis Gyula e tanulmánya egész könyv, érdekes alkotás, mely példát mutat arra, hogyan kell kortársainkat megbecsülni, hogyan kell ilyen jelentékeny tudományos alkotással foglalkozni, s e megbecsülés mellett hogyan lehet kritikát is gyakorolni, s hogyan kell a bíráló észrevételeket megokolni s előadni.

Kornis tanulmánya tehát méltatás és bírálat, tele megértéssel és

elmélyedéssel. Éleselméjű elemzése Pauler egész rendszerének, mely megérteti az olvasóval annak finomságait, de megéreztetni egyúttal az eredeti elme alkotásának nagy vonásait. Kornis nem dicséző frázisok halmazával becsüli meg a tudós munkáját, hanem abba való elmélyedéssel, kétségeinek föltárásával; ellentmondásokkal, melyek olvasasakor fölmerülnek; az összefüggések és a szerkezet megvizsgálásával, gondolatainak újra való átgondolásával s az ezek nyomán fakadó szellemes megjegyzésekkel és érzelmek éreztetésével. Kornis megmutatja, hogyan lehet igazi megbecsüléssel bírálni s bírálattal is megbecsülni valakit. Ez a tanulmány méltó Pauler Ákoshoz és méltó Kornis Gyulához.

Ily könyvet és ily bírálatot olvasni a legnemesebb szellemi élvezetek egyike. Kornis ezzel a tanulmánnyal nálunk új stílust teremtett a tudományos bírálat számára. Kívánjuk, hogy ez kezdetét jelentse egy új iránynak, s Kornis e tanulmánya iskolát teremtsen tudományos irodalmunkban.

E két nagy tanulmányon kívül három rövidebb cikk van még a Minerva első füzetében.

Nagy József Taine és Riedl c. alatt arról szól, vajjon lehet-e Riedlt Taine tanítványának tekinteni, s nagyon helyesen konstatálja, hogy nem. Riedl sokféle hatás alatt fejlődött, ezek közül Nagy József különösen Burckhardtot emeli ki.

Zolnai Béla Nyelvtudomány és szellemtörténet címen a nyelvtudományi kutatásnak azt az újabb irányát ismerteti, mely a nyelvet nem csupán a fiziológiai és mechanikus változások szempontjából, hanem mint az egyének, közösségek és korszakok lelki világának és világnézetének kifejezőjét vizsgálja. Zolnai voltaképp *Konrad Burdach* könyvét ismerteti (*Reformation, Renaissance, Humanismus*), de ezzel kapcsolatban megismerteti ennek az esztétikai vagy emocionális és szellemtörténeti iránynak egész szellemét, sőt igen szép példában mutatja be, hogyan kell azt a magyar szellemtörténet keretén belül megkísérelni. Megvizsgálja az *ember* szó belső történetét kezdve a kódexeken, folytatva klasszikusainknál s végezve a mai modern magyar irodalmon. Nem jelentésváltozásokat vizsgál, vagy asszociációkat, hanem föltünteteti az *ember* szó tartalmi változásaival magának az embernek világnézeti változásait.

A füzet utolsó cikkét ismét maga a szerkesztő írta *A filozófia föltámadása* címen, összegyűjtve benne azokat az adatokat, melyek azt bizonyítják, hogy a filozófia iránti mély érdeklődés korunk egyik jellemvonása, s az egyes szaktudományok mind keresik az egymással való találkozást a gondolkodás filozófiai elmélyülésében.

Az egész füzet példája a kitűnő szerkesztésnek, mely nemcsak abban mutatkozik, hogy a cikkek gonddal vannak megválogatva, magas színvonalon állnak, érdekesek és aktuálisak, hanem abban, hogy a cikkek mind összhangban vannak, s mind ugyanazt a gondolatot szolgálják, harmonikusan egyesülnek, mint egy zenekar egyes hangszerei, egységes szimfóniává, mely hivatva van hirdetni a magyar szellemnek egy új föllendülését. Ezzel a reménnyel várjuk a Minerva következő füzeteit.

Weszeley Ödön.